

HỌC TẬP SUỐT ĐỜI VÀ YÊU CẦU ĐẶT RA ĐỐI VỚI NGHIÊN CỨU KHOA HỌC TRONG LĨNH VỰC GIÁO DỤC KHÔNG CHÍNH QUY

• **ThS. THÁI XUÂN ĐÀO**

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

1. Học tập thường xuyên, học tập suốt đời - Xu thế thời đại

Học tập thường xuyên, học tập suốt đời (HTTX, HTSD) là một đặc trưng mới của xã hội hiện đại, là xu thế tất yếu trước yêu cầu mới của thời đại - thời đại được đặc trưng bởi sự phát triển nhanh chóng của khoa học - công nghệ, thời đại của "sự bùng nổ" thông tin, thời đại của xu thế toàn cầu hoá và thời đại được đặc trưng bởi kinh tế tri thức, bởi nền văn minh trí tuệ ... Kiến thức mà một người học trong nhà trường chính quy, kể cả đại học, sau đại học trở nên ít ỏi, nhanh chóng lạc hậu và không đủ dùng trong suốt cuộc đời. Để có thể tồn tại trong thời đại ngày nay, mỗi người phải HTTX, HTSD dưới nhiều hình thức, phương thức khác nhau: Chính quy, không chính quy và phi chính quy. Việc học không chỉ dành riêng cho trẻ em, cho một độ tuổi nào đó, mà việc học còn dành cho người lớn, cho tất cả mọi người. Việc học không chỉ diễn ra một lần, mà trong suốt cuộc đời. Người ta không chỉ học chữ, học văn hoá, mà chủ yếu học kĩ năng sống. Người ta học không chỉ để biết, mà chủ yếu học để làm việc, học để tồn tại và học để cùng chung sống. Học có thể diễn ra ở mọi lúc, mọi nơi, với mọi nội dung và hình thức khác nhau. Việc học không chỉ diễn ra trong nhà trường, trong 4 bức tường của lớp học, trong sách vở, mà chủ yếu ở ngoài nhà trường, ngoài cuộc sống, qua các phương tiện thông tin đại chúng, qua mạng Internet, qua giáo dục từ xa ... Báo cáo của Ủy ban quốc tế về Giáo dục thế kỉ XXI do Jacques Delors đứng đầu "Học tập - Kho báu tiềm ẩn" năm 1996 đã nhấn mạnh rằng quan niệm về HTSD được coi là chìa khoá bước vào thế kỉ XXI và ý tưởng "đặt việc HTSD vào trung tâm của xã hội" được coi như là một bước nhảy về chất trong sự phát triển của giáo dục.

Xu thế HTTX, HTSD đã và đang ảnh hưởng không nhỏ tới đổi mới quan niệm, đổi mới tư duy về giáo dục và đổi mới hệ thống giáo dục ở các nước trên thế giới và trong khu vực. HTTX, HTSD đòi hỏi một sự đổi mới thực sự trong cách nghĩ và cách làm đối với giáo dục. Theo quan điểm HTTX, HTSD, quan niệm về giáo dục cần phải được mở rộng. Giáo dục không chỉ dành riêng cho trẻ em, cho một độ tuổi nhất định, mà còn dành cho người lớn, cho tất cả mọi người.

Giáo dục không chỉ một lần, mà giáo dục suốt đời. Giáo dục không chỉ giáo dục nhà trường, không chỉ là giáo dục chính quy, mà còn bao gồm cả giáo dục ngoài nhà trường, giáo dục không chính quy (GDKCQ).

Sự chuyển dịch từ một hệ thống giáo dục chủ yếu dành cho trẻ em, cho một độ tuổi nhất định sang một hệ thống giáo dục hướng tới "Giáo dục cho mọi người", "Giáo dục suốt đời" và "Xã hội học tập" là xu thế tất yếu để đáp ứng nhu cầu HTTX, HTSD ngày càng tăng, ngày càng đa dạng của mọi người dân. Hệ thống giáo dục đó không thể và không chỉ có giáo dục chính quy, mặc dù nó vẫn là bộ phận giáo dục quan trọng và nòng cốt. Hệ thống giáo dục đó cần phải coi trọng phát triển GDKCQ.

2. GDKCQ - Xu thế phát triển tất yếu đáp ứng nhu cầu HTTX, HTSD của mọi người dân

Nhận thức được vai trò của GDKCQ hay còn gọi là giáo dục thường xuyên (GDTX) đối với việc đáp ứng nhu cầu HTTX, HTSD ngày càng cao, ngày càng đa dạng của mọi người dân, Đảng và Nhà nước đã có nhiều chủ trương phát triển GDKCQ. NQ TW2, khoá VIII (1997) đã phát động phong trào rộng khắp toàn dân học tập, "người người đi học, học ở trường lớp và tự học suốt đời" và chủ trương "Tạo cơ hội cho mọi người có thể lựa chọn cách học phù hợp với nhu cầu và hoàn cảnh của mình" và "Mở rộng các hình thức giáo dục, đặc biệt giáo dục từ xa...". NQ Đại Hội IX (năm 2000) đã khẳng định "Đẩy mạnh phong trào học tập trong nhân dân bằng những hình thức giáo dục chính quy và không chính quy, thực hiện giáo dục cho mọi người, cả nước trở thành một xã hội học tập". Kết luận của Hội nghị Trung ương 6, khoá IX (7/2002) về phát triển GD-ĐT đến năm 2010 đã chủ trương "Phát triển GDKCQ, các hình thức học tập cộng đồng ở các xã, phường gắn với nhu cầu thực tế của đời sống kinh tế-xã hội, tạo điều kiện thuận lợi cho mọi người có chỗ học tập suốt đời, hướng tới xã hội học tập". Hội nghị Trung ương 7, khoá IX (3/2003) đã quyết định tiến hành cuộc vận động lớn toàn dân xây dựng phong trào "Cả nước trở thành một xã hội học tập" - "Học tập suốt đời". Chiến lược phát triển giáo dục 2001-2010 chủ trương "Phát triển GDKCQ như là một hình thức huy động tiềm năng của cộng đồng để xây dựng

xã hội học tập, tạo cơ hội học tập cho mọi người, ở mọi trình độ, mọi lứa tuổi, mọi nơi có thể học tập suốt đời, phù hợp với hoàn cảnh, điều kiện của mỗi cá nhân, góp phần nâng cao dân trí và chất lượng nguồn nhân lực ...”

Đặc biệt, Quyết định 112 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt Đề án “Xây dựng xã hội học tập” ngày 18/5/2005 đã chủ trương “Xây dựng cả nước trở thành một xã hội học tập dựa trên nền tảng phát triển đồng thời, gắn kết, liên thông cả hai bộ phận cấu thành: Giáo dục chính quy và GDTX của hệ thống giáo dục quốc dân”. Quyết định 112 cũng đã khẳng định “GDTX một bộ phận có chức năng quan trọng, làm tiền đề để xây dựng xã hội học tập”. Và vì vậy đề án chủ yếu tập trung vào phát triển GDTX.

Với nhiệm vụ tạo cơ hội học tập thứ hai cho trẻ em và người lớn thất học (Chưa bao giờ đến trường hoặc phải bỏ học dở chừng) và tạo cơ hội HTTX, HTSĐ cho mọi người có nhu cầu, GDKCQ ngày càng được khẳng định là một bộ phận ngày càng lớn và ngày càng quan trọng trong hệ thống giáo dục quốc dân của các nước. GDTX ở nước ta cũng đã được khẳng định trong Luật Giáo dục sửa đổi 2005, là một trong 2 bộ phận cấu thành của hệ thống giáo dục quốc dân cùng với giáo dục chính quy. Cơ cấu hệ thống giáo dục gồm 2 bộ phận cấu thành như Luật Giáo dục sửa đổi 2005 đã quán triệt nguyên tắc cơ bản nhất của nền giáo dục hiện đại trên thế giới là “Mọi người đi học, học thường xuyên, học suốt đời”.

Có thể nói rằng bước sang thế kỉ XXI, trong bối cảnh của “Giáo dục suốt đời”, “Giáo dục cho mọi người” và xây dựng “Xã hội học tập”, GDKCQ trên thế giới nói chung và GDTX ở Việt Nam nói riêng chưa bao giờ có nhiều cơ hội phát triển như hiện nay, nhưng đồng thời cũng đang đứng trước những thách thức không nhỏ. Do nhiều nguyên nhân, sự phát triển của GDKCQ cả về quy mô lẫn chất lượng còn nhiều hạn chế/bất cập, chưa đáp ứng được yêu cầu ngày càng cao của xã hội, của người học, chưa tương xứng với vị trí và vai trò ngày càng quan trọng của nó. Thực tế đó đặt ra nhiều vấn đề cần phải tiếp tục nghiên cứu.

3. Yêu cầu đặt ra đối với nghiên cứu khoa học trong lĩnh vực GDKCQ

Nhu cầu HTTX, HTSĐ ngày càng tăng, ngày càng đa dạng của mọi người dân, cùng với xu thế đổi mới tư duy, đổi mới quan niệm về giáo dục đòi hỏi phải nghiên cứu hoàn thiện cơ cấu hệ thống giáo dục quốc dân theo hướng không chỉ dành cho tuổi trẻ, mà cho tất cả mọi người để học tập suốt đời, trong đó học tập theo trường lớp một cách chính quy không phải là con đường duy nhất. Hệ thống giáo dục đó phải là hệ thống mở, đa dạng, linh hoạt, mềm dẻo để bất cứ ai có nhu cầu và điều kiện đều có thể tìm cho mình một nội dung, một hình thức học phù hợp ...

Xu hướng học tập suốt đời và yêu cầu xây

dựng xã hội học tập cũng đòi hỏi phải xem xét lại hàng loạt vấn đề của hệ thống giáo dục nói chung và của GDKCQ nói riêng, từ mục tiêu, đến nội dung, phương pháp giáo dục ...

Xuất phát từ thực trạng hiện nay, từ yêu cầu đổi mới phát triển GDKCQ trong thời gian tới với tư cách là một tiểu hệ thống, một bộ phận cấu thành ngày càng quan trọng trong việc tạo cơ hội HTTX, HTSĐ cho mọi người, nghiên cứu khoa học trong lĩnh vực GDKCQ cần tập trung vào những vấn đề/nội dung sau:

- Đẩy mạnh nghiên cứu cơ bản, từng bước xây dựng hệ thống lí luận của GDKCQ với tư cách là một bộ phận của hệ thống giáo dục (Đối tượng, mục tiêu, nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức ... của GDKCQ)

- Nghiên cứu xây dựng chiến lược phát triển GDKCQ;

- Nghiên cứu cơ cấu hệ thống của bộ phận cấu thành này của hệ thống GDQD;

- Tiếp tục nghiên cứu thí điểm các mô hình giáo dục mới nhằm tạo điều kiện thuận lợi nhất cho mọi người có thể HTTX, HTSĐ (Ví dụ, mô hình mạng lưới vệ tinh của các TTHTCĐ ở thôn/bản/ấp ...).

- Nghiên cứu xây dựng hệ thống chương trình của GDKCQ theo hướng đa dạng, linh hoạt và mềm dẻo;

- Nghiên cứu đổi mới nội dung, PPDH và kiểm tra đánh giá trong GDKCQ;

- Nghiên cứu thực trạng và các giải pháp nâng cao chất lượng, hiệu quả của GDKCQ;

- Nghiên cứu thực trạng và các giải pháp xây dựng và nâng cao chất lượng đội ngũ cán bộ và giáo viên của GDKCQ ...).

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Luật Giáo dục sửa đổi, 2005
2. Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ IX, Hội nghị TW 6, 7 (khoá IX)
3. Chiến lược phát triển giáo dục 2001-2010, NXB Giáo dục; 2002
4. Kế hoạch hành động Giáo dục cho mọi người 2003-2015
5. Quyết định 112 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt Đề án “Xây dựng xã hội học tập” ngày 18/5/2005

SUMMARY

The author points out that continuing education or life long learning is a mega trend in our time and non-formal education is a necessary tendency in development to meet all people's need for continuing education and life long learning. The article also analyzes some requirements set on scientific research in the area of non-formal education at present thereby to propose some problems to be addressed in the area of non-formal education.